

Gál Zoltán

Szent-Királyi Zsigmondné szül. Berzenczey Erzsébet levele Csány László teljhatalmú országos biztoshoz, 1849¹

Szent-Királyi Zsigmondné szül. Berzenczey Erzsébet alább közzétett levele a budapesti Magyar Nemzeti Levéltárból bukkant elő, és a levél írójának eddig egyetlen ismert kézírata.

Az eddig ismert adatokból egy nagyon határozott és szabadságszerető jellem bontakozik ki előttünk, aki nökként és feleségként férje és testvére oldalán aktív szerepet vállalt az 1848–1849-es forradalomban és szabadságharcban. Sajnos a sors kegyetlen volt vele is, halála után elfeledkeztek róla. Rövid közleményünkben felidézzük életét és jellemét.

1819-ben született görgényszentimrei Berzenczey Ferenc és nagyajtai Cseréy Druziánna² legidősebb gyermekeként. Testvérei Berzenczey László, Miklós és Johanna voltak. Mindnyájuk közül a szabadságharc idején kormánybiztosi

¹ Magyar Nemzeti Levéltár, Országos levéltár, Teljhatalmú országos biztosok, F 245, 1 csomó, iratszám: 1849:1024., 31.371 számú mikrofilmtekercs.

² Nagyajtai Cseréy Druziánna (1800–1884) szépirodalmi lapokban közölt elbeszéléseket. Férje halála után Szamosújváron lakott. Művei: *Visszhangok az életből*, szerk. BERZENCZEY Miklós, LUKÁCSFY Aurél (Kolozsvár, 1867); *Lánykák Táncz-csarnoka* (párbeszédes formájú, eredeti írások és fordítások 8–16 éves lányoknak – megj. tőlem, G. Z.), (Pest, 1856); „*Gondolatok*” cím alatt aforizmákat közölt a *Divatcsarnok* című lapban 1861-ben; *Hála-ima* (Marosvásárhely, 1861); irodalmi munkásságáról ld. még: SZINNYEI József, „Magyar írók élete és munkái”, *Arcanum*, letöltve: 2022. október 23., <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-irok-elete-es-munkai-szinnyei-jozsef-7891B/c-7E4A8/cserey-druzianna-nagy-ajtai-7F3E4/>.

tisztséget betöltő Berzenczey László³ neve vált széles körben ismertté. Az ő nevéhez fűződik a marosvásárhelyi Kossuth-huszárok verbuválása, valamint az agyagfalvi gyűlés megszervezése is. A marosvásárhelyi Királyi Táblánál ismerkedett meg és kötött barátságot Szent-Királyi Zsigmond földbirtokossal, akit bemutatott nővérének. Zsigmond és Erzsébet Marosvásárhelyen kötött házasságot, és ott is éltek. Házasságuk azonban Zsigmond korai halála miatt rövid volt. 1848 szeptemberében Szent-Királyi Zsigmondot Marosszék főjegyzőjének választották meg. Hivatalát azonban csak néhány hónapig tölthette be, ugyanis a dühöngő nép feldúlta a nemesi kúriákat, köztük a Szent-Királyi és a Berzenczey család birtokait is.⁴ A lobbanékony természetű Zsigmond, látva a pusztításokat, Gagyban élő testvéréhez, Szent-Királyi Ferenczhez ment. Azonban nem volt képes önmagát megnyugtatni, és emiatt magas lázzal és pszichés tünetekkel járó betegség, ún. inláz lett úrrá rajta, amely korai halálát is okozta 1849. január 17-én, mindössze harminckét éves korában.⁵ Gagyban, a családi sírkertben helyezték örök nyugalomra. A fiatal özvegy visszatért Marosvásárhelyre, ahol édesanyja és testvérei támogatásával próbálta feldolgozni férje elvesztését. A szabadságharc leverése után is bízott Kossuth visszatérésében, és részt vállalt a nőegylet működésében, amely a leendő honvédek ruházati és egészségügyi felszerelésének biztosításán túl a nemzeti érzelmek fenntartását, valamint nemzeti jelképek

³ Berzenczey László (1820–1884) reformpolitikus, szabadságharcos, utazó. 1847-ben a székely jobbágyság felszabadítása és az erdélyi unió programjával lett Marosszék országgyűlési követe. 1848-ban a Székelyföldön Kossuth nevét viselő önkéntes lovascsapatot alakított, majd 1849 áprilisáig polgári főbiztosként működött Erdélyben. Világos után októberig Erdélyben bujdosott, majd Kossuthhoz csatlakozott, s vele ment az USA-ba. Nagy utat tett meg: a Panama-földszoroson át Kaliforniába, Kínába, Szingapúrba, Kelet-Indiába, azután Egyiptomba, Konstantinápolyba és végül Nagy-Britanniába ment. 1854-ben török oldalon részt vett a krími háborúban. 1862-ben jelentkezett az osztrák hatóságoknál. Klagenfurtba internálták, onnan 1867-ben térhetett haza, 1869-ben újból képviselővé választották, 1873-ban ázsiai útra indult a magyarok őshazájának és rokonainak felkutatására. Viszontagságos, eredménytelen útja után, amelynek során Szibérián és az Altáj-hegységen át Indiába jutott, agya elborult, Budapesten halt meg. (SZINNYEI, „Magyar Életrajzi Lexikon”, *Arcanum*, letöltve: 2022. október 23., <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/b-74700/berzenczey-laszlo-74B9B/>).

⁴ Ebben az időben a Szent-Királyi család Kissároson (ma Magyarsáros) és Gagyban is jelentős vagyonnal rendelkezett.

⁵ KOMÁROMI Ferencz, *Vésnapok a Székelyföldön. Korrajz az 1848-ki forradalomból* (Marosvásárhely, 1849), 37., *Arcanum*, letöltve: 2022. október 23., https://adt.arcanum.com/hu/view/Books_06_184849SzabadsagharckossuthEmigracio_0437_Vesnapok_a_szekelyfoldon_683/#_=_?

gyártását, célba juttatását volt hivatott szolgálni. A Makk-féle összeesküvésben vállalt szerepéért tízéves börtönbüntetésre ítélték, amelyet végül nyolc évre mérsékeltek.⁶ A börtön testileg és lelkileg is megtörte, és szabadulása után néhány évvel, 1861. február 5-én hunyt el. Testét Gagyban, férje mellett helyezték örök nyugalomra a Szent-Királyi családi sírkertben. „A legközelebb lefolyt 11 év kíméletlen vihara e rendíthetetlen honleány nyugodt kebelét is érinté irtó szelével, s ki a sors keserű poharait oly mosolygva üríté: túlvilági pályára, hivatása örök helyére is nyugodtan – szenderegve lépett át. Kik a nőt, nőiessége, erkölcsse, s honszeretete mérlegével becsülik: azok az elhunyttól őszinte részvétüket meg nem tagadhatják” – olvasható gyászjelentésében. Neve 2018-ban felkerült a sírkertben eltemetetteknek emlékére id. Szombatfalvi József nyugalmazott lelkész-esperes által faragott kopjafára, amelyet a Szent-Királyi család ma élő tagjai állítottak őseik iránti hálából.

A Magyar Nemzeti Levéltárban őrzött levelét Berzenczey Erzsébet elkeseredésében és kétségbeesésében írta Csány László⁷ akkori teljhatalmú kormánybiztoshoz. Hangvételében érződik a férje elvesztése miatti gyász, azonban felsejlik a reménység is. Kérését azonban elutasították.

A sors kegyetlen fintora, hogy a levél írója és címzettje is a szent szabadság oltárán áldozta fel életét.

Nagyon tisztelt országos és Kormány Főbiztos Úr!

A közelebbi üdőknek honnunkat dúló viharai áldozatul ragadák felejthetetlen kedves férjemet is, Szent Királyi Zsigmondát; mert ő hévvel szeretett férje vala Berzenczei Erzsébethnek, a Berzenczei László testvérének, mert ő eszmékben és érzelmekben testvéreileg osztozva Berzenczei László sógorának szellemében, honna és nemzete érdekében vele lelkesen kezét fogni és közreműködni nem kétkedett; mert erélyes és lelkes eljárásainak méltánylásául nemes Maros Szék főjegyzőjének és élmezési főbiztosságának választatván, ezen hivatásában magát mint az alkotmány és alkotmányos szabadság egyik szerény bajnoka, min-

⁶ NAGYBACZONI MOLNÁR Ferenc, „A Makk-féle összeesküvés I.”, *Történelemportal*, 2012. június 2., letöltve: 2022. szeptember 8., <https://tortenelemportal.hu/2012/06/a-makk-fele-osszeeskuves-i/>.

⁷ CSÁNY László (1790–1849) politikus, a Szemere-kormány közmunka- és közlekedésügyi minisztere, 1849. január 17-től Erdély teljhatalmú kormánybiztosa volt. A kormány lemondása után Görgei Artúr seregéhez csatlakozott. A világosi fegyverletételkor fogságba esett. A szabadságharc vértanúja, 1849. október 10-én végezték ki.

den díj és fizetés nélkül úgy tüntette ki, mint nemzetéhez hű kedély, s talán többekre is reményt nyújtott jó fia honnának.

Mennyit és kit vesztettem én benne, nem említtem nagyon tisztelt országos és kormány főbiztos úr, mert honna érdekében halván meg, halállára is büszke vagyok – de nem tehetem hogy panaszasan és aláz(a)tan ne említsem, azon dulásakat, kárákat és rablásakat, melyeket egyfelől Maros Szentkirályon az én saját jószágamban, másfelől Magyar Sárasan néhai kedves férjem birtokában tett a dühöngő nép. Annyira kivagyok ugyan is rabalva minden nemű vagyonomból, marháimból, gabonámból, takarmányomból, házi butoraimból, minden instructus fundusból; és úgy öszve rombalvák épületeim, magam oly inséges helyzetbe süjjesztve, hogy ha a nagyon tisztelt országos Főbiztos úr kegye és igasságossa az én felsegélytetésemre ki nem terjed; életem s élelmem és háztartásom biztasítására képes nem vagyok.

Alázatosan esdeklek azért nagyon tisztelt országos Főbiztos urnak, méltoztassan oly kegyes lenni, miképp addig is, míg szenvedett kárait maga rendin kinyomoztatnak, s megfordittatnának, ezen kárait egy részecskéjének potlására, és az én felsegélytetésemre kegyeskedjen azaránt rendelést tenni, hogy az általam kimutatandó és lekötendő elégséges cautio mellett, valamelyik pénztár nekem ezer pengő forintat minél előbb előlegezzon.

Mely alázatos esdeklésemre vigasztalo válaszáért, s a nagyon tisztelt Fő és országos Biztos úr magoss pártfogásáért könyörögve mély tisztelettel maradok

A nagyon tisztelt országos és Kormány Főbiztos úr

alázatos szolgálója.
Szentkirályi Zsigmondnö
Berzenczey Erzsébet